

OLUŞUM BAĞLAMI PENCERESİNDEN SEFİL SELİMİ’NİN “KUL YANMASIN” ADLI ŞİİRİ

ÖZ: Halk biliminin en önemli ürünlerinden olan halk şiirini incelemede bağlam merkezli yöntemler de kullanılmaktadır. Bağlam merkezli yöntemle halk şiirine ait bir metni inceleyebilmek için şiirin bağlamıyla ilgili bilgilere sahip olmak gerekir. Bağlam merkezli anlayış, şiiri oluşumunu tamamlamış bir metin olarak görmez. Şiir, her icra ortamında yeniden üretilir. Her icra ortamında da metnin şekil ve muhtevasında çeşitli değişiklikler oluşur. Bu sebeple sözlü kültür ortamının ürünleri olan şiirlerin üretim ve tüketim bağlamlarıyla ilgili derlemeler yapmak gerekir. Bu çalışmayla Âşık Sefil Selimî’nin “Kul Yanmasın” adlı şiiri, bağlam merkezli yöntemle incelenecektir. İnceleme, şiirin üretim, tüketim bağlamlarıyla ilgili yapılan derleme ve ulaşılan diğer bilgilerle sınırlı tutulmuştur. Neticede bağlam merkezli yöntemle halk bilimi ürününün incelenmesi örneklendirilmiştir. Böylece ürünün üretim ve tüketim bağlamlarında geçirdiği değişim ve dönüşümler sebepleriyle birlikte belirlenmiştir. Farklı bağlamlarda icra edilen “Kul Yanmasın” adlı şiirde anlamı etkileyen değişiklikler olduğu görülmüştür. Örneğin “Rahman” kelimesi “Tanrı” olarak değişmiştir. Bu tür değişimlerin ideolojik sebeplerden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bağlam, halk bilimi, inceleme, “Kul Yanmasın”, metin.

Sefil Selimî’s Poem “Kul Yanmasın” in the Context of Formation

ABSTRACT: Context based methods are generally used to examine folk poetry which is one of the most important products of folklore. In order to be able to examine a text of folk poetry in context-based method, it is necessary to have knowledge about the context of the poem. Context-based method does not see poetry as a completed text. Poetry is reproduced in every execution environment. In every execution environment, various changes in the form and content of the text occur. For this reason, it is necessary to make compilations about the production and consumption contexts of poems which are the products of oral culture environment. In this study, Âşık Sefil Selimî’s poem “Kul Yanmasın” will be analysed with context-based method. The review has been limited to compilation and information on the production and consumption contexts of poetry. As a result, the study of the folklore product through the context-based method has been exemplified. Thus, the changes and transformations of the product in the context of production and consumption have been determined by the reasons. In the poem “Kul Yanmasın” which is performed in different contexts, it has been seen that there are changes affecting its meaning, for example the word “Rahman” has been changed into “God”. It has been concluded that such changes are caused by ideological reasons.

Keywords: Context, folklore, examination, “Kul Yanmasın”, text.

TÜRK LÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
46. SAYI / VOLUME
2019-GÜZ / AUTUMN

Sorumlu Yazar
Corresponding Author

Sait SAYAR

Niğde Ömer Halisdemir Üni.
Sosyal Bilimler Ens.
Türk Dili ve Edebiyatı Böl.
Doktora Öğr.

saitsayar58@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-5310-0094

Gönderim Tarihi

Received
12.05.2019

Kabul Tarihi

Accepted
09.11.2019

Atıf

Citation

SAYAR, Sait (2019). “Oluşum Bağlamı Penceresinden Sefil Selimî’nin ‘Kul Yanmasın’ Adlı Şiiri”, *Türk Lük Bilimi Araştırmaları*, (46), 149-162.

ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

Halk bilimi ürünlerinin bağlamlarına yönelik dikkatler, bu ürünlerle ilgili çalışma yöntemleri bakımından yenilikler sunmaktadır. Bir halk bilimi ürünü olan şiirlerin incelenmesinde de bağlamı merkeze alan yöntemler kullanılabilir. Bağlam, bir ürünün üretildiği, nakledildiği ve dolayısıyla tüketildiği her türlü ortamdır (Ekici, 2007: 124). Bir şiirin bağlamı, en başta üreticisinin duygu, düşünce ve hayal dünyasıdır. Şiir, bu dünyada oluşmaya başlar. Bu dünyayı kuran ve etkileyen bütün unsurlar da şiiri doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyecektir. Dolayısıyla âşığın hayat hikâyesini bilmek, onun dünyasını öğrenmek için son derece gereklidir. Eliot'un ifadesiyle bir şair hakkında edinilen bilgilerin, şairin eserlerini anlamadaki faydaları büyüktür (Eliot, 1983: 259). Bir şiirin bağlamıyla ilgili bilgilerin edinilmesinde âşığının hayatı önemli veriler sunacaktır. Bu gerekçeyle çalışmamızda, Sefil Selimî'nin hayatından özellikle işlenecek şiiri aydınlatacak bilgiler aktarılacaktır.

Bağlamı merkeze alan incelemelerde metnin yanı sıra o metnin nasıl bir ortamda doğduğu, gerek doğuş sürecinde gerekse yeniden icra ortamlarında hem icracı hem de dinleyen ve izleyenlerin tutumları dikkate alınmaktadır. Sözlü kültür ortamlarında doğan, icra edilen ürünlerin derlenmesi sırasında daha fazla çalışılmasını gerekli kılan bu yöntem sonucunda ürünün her icra edilmesinde yeni verilere ulaşılması da mümkündür. Bu bakımdan bağlamı merkeze alan yöntemlere göre metin her icra ortamında yeni baştan kurularak onun şeklinde ve muhtevasında çeşitli değişiklikler meydana gelmektedir. Yaşanan değişim ve dönüşüm süreçlerinde ürünün ilk oluşumundan çok farklı sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Bu değişiklikler, bir yönüyle sınırsız bir mana zenginliğine işaret etse de diğer yandan çeşitli sapmaları beraberinde getirmektedir. Bir şiirin olduğu ilk bağlam ve başka ortamlarda icrası süreçlerinde geçirdiği değişim ve dönüşümlerin tespit edilmiş olması, hem metnin anlaşılması hem de bir halk bilimi ürününün hangi sebeplerle değişim ve dönüşüm yaşadığını gösterebilecek mahiyettedir. Şimdiye kadar konuyla ilgili yapılan çalışmalarda şiirin ilk olduğu bağlam ve sonraki icralarla ilgili yeteri kadar derleme yapıldığı söylenemez. Mevcut çalışmalar, genellikle metni merkeze alan çalışmalardır. Bu çalışmalarda şairlerin hayat hikâyeleri ve şiirleri verilmekle yetinilmiştir. Metnin üretim bağlamı ve çeşitli icra ortamlarındaki durumlarıyla ilgili az sayıda çalışma bulunmaktadır. Şairlerin hayat hikâyeleri, eserlerinin üretim bağlamları hakkında çeşitli bilgiler içerse de bu bilgilerin, başka icra ortamlarında derlenen yeni bilgilerle karşılaştırmalı olarak ele alınması gerekmektedir.

Bu çalışmada, Âşık Sefil Selimî'nin (1933-2003) "Kul Yanması" adlı şiirinin üretim bağlamı içindeki oluşum süreçleri ve tüketim bağlamlarında şiirin manasına eklenen yeni yorumlarla ilgili bir inceleme yapılacaktır. İncelemede şiirin ilk bağlamında yaşadığı oluşum süreçleri belirlenecektir. Şiirin hangi bağlamda oluştuğuyla ilgili bilgiler, Sefil Selimî'den ve oluşum bağlamındaki dinleyicilerden farklı zamanlarda yapılan derlemelere dayanmaktadır. Başka ortamlarda âşığın yaptığı icralarıyla ilgili yapılan

derlemeler ve özellikle elektronik ortamda yer alan bağlamalardan elde edilen bilgiler karşılaştırılarak şiirin ilk oluşumunda taşıdığı manayla tüketim bağlamlarında ona eklenen manalar arasında bir mukayese ve değerlendirme yapılacaktır.

“Kul Yanmasın” adlı şiir, on dörtlükten oluşmaktadır. Şiir, on birli hece ölçüsüyle kurulmuştur. Âşık, şiirinde döner ayağı kullanmış ve ilk dörtlüğün ikinci ve dördüncü dizeleriyle diğer dörtlüklerin son dizelerinde “Sefil Selimî yansın” nakaratını tekrarlamıştır. Şiir, Uğur Kaya tarafından notaya alınmıştır¹. Âşığın 1989 yılında basılan kitabına da şiirinin adı olan “Kul Yanmasın” adı verilmiştir.

1. Âşık Sefil Selimî'nin Hayatı

Sefil Selimî, 26 Ağustos 1933'te Şarkışla'da doğar. Asıl adı Ahmet Günbulut'tur. İlkokulu Şarkışla'da okur. Sivas Lisesinin orta kısmına kaydolursa da devam edemez. 1949'da evlenir ve bu evlilikten altı çocuğu olur. 1956'da askerliğini bitirdikten sonra Şarkışla'da terzilik yapar. 1967'de Hollanda'ya gider. Yurtdışı dönüşünde Sivas'ta birkaç yıl kâğıtçılık işiyle meşgul olur. 30 Aralık 2003 günü Sivas'ın Karşiyaka Mahallesi'nde vefat eder. Kabri, Şarkışla Yıldırım Mezarlığı'ndadır.

Selimî şiire, Çoban Mehmet'le tanıştıktan sonra başlar. Çoban Mehmet, çevresinde ermiş biri olarak kabul edilir. Asıl adı Mehmet Can'dır. 1930 doğumludur. Çobanlık yaptığı için Çoban Mehmet adıyla tanınır. 1960 yılında felç olur ancak 1977'de birdenbire hastalıktan kurtulup ayağa kalkar. 1987 yılında Hacc'a gider. 1998'de vefat eden Çoban Mehmet'in türbesi Kadılı mezrasındadır. Çoban Mehmet; sohbet ehli, sanata bilhassa şiire, güzel söze düşkün bir gönül eridir. Bu temayülünden dolayı evinde her fırsatta sohbetler düzenler, çevresindekileri irşat etmeye çalışır. Çoban Mehmet'in önemli bir özelliği de sohbetlerine devam eden kişilerden âşıklar, şairler yetişmesidir. Yetişmelerinde Çoban Mehmet'in etkisi olan âşıklardan bazıları, Doğuâşığı, Gündüz, Hüroğlu, Ozan Faruk ve Seren'dir. Bunların içinde ülke çapında iz bırakan âşık da Sefil Selimî'dir. Selimî, Çoban Mehmet'in yönlendirmesi ve yetiştirmesiyle bir yandan âşıklık geleneğini öğrenirken diğer yandan da tasavvuf yolunda ilerler. Ondandığı feyizle şiirlerini söyler ve insanlığa hizmet etmek için uğraşır (Kaya, 2009: 88-89).

2. Kul Yanmasın Şiirinin Üretim Bağlamı ve Oluşumu

Bir şiirin nerede, nasıl ve niçin yazıldığıyla ilgili bilgiler, şiiri anlamlandırmada son derece önemlidir. Metnin yazılış sebebini bilmek, okura büyük imkânlar sağlarken bu sebepten habersiz yapılan okumalar,

¹ Şiirin notalı hali için bk. (Kaya, 2001: 144).

okuru metindeki kelimelerin çağrışımlarının peşinde farklı mana sahillerine sürükler. Bu sebeple âşıklar ve şairleriyle ilgili yapılacak çalışmalarda şiirlerin yazılış sebeplerinin derlenmesi büyük önem arz etmektedir. Derleyici, metinle birlikte bağlamla alakalı bilgileri de derlemelidir (Çobanoğlu, 1999: 278; Ekici, 2007: 148). Bu gerekliliğin bir sonucu olarak yapılan derlemeler sayesinde “Kul Yanmasın” adlı şiirin üretim bağlamıyla ilgili çeşitli bilgilere ulaşılmıştır. Bu bilgilerin metin üzerinden takip edilmesini sağlamak amacıyla şiirin bu bölümde verilmesi uygun görülmüştür.

KUL YANMASIN

- 1. Hor görme Rahman'un kudreti kulda
Kul yanmasın Sefil Selimî yansın
Her maharet mevcut el oğlu elde
El yanmasın Sefil Selimî yansın*
- 2. Nefesler olmasa inler mi neyler?
Parmaklar olmasa el yalnız neyler
Herkesi yan yana tatlı dil eyler
Dil yanmasın Sefil Selimî yansın*
- 3. Yolcuları menziline yetirir
Hasreti hasrete karşı getirir
Belki bir aşığı dosta götürür
Yol yanmasın Sefil Selimî yansın*
- 4. Yolcuyu bitmeyen yol inletiyor
Arıyı yaptığı bal inletiyor
Sazı birkaç tane tel inletiyor
Tel yanmasın Sefil Selimî yansın*
- 5. Halıya kilime nakış vurulur
Dokuyanlar emek verir yorulur
Gün gelir ki yâr altına serilir
Çul yanmasın Sefil Selimî yansın*
- 6. Yere atma tepelenir ezilir
Kıymeti zay'olur rengi bozulur
Bir yazmaya bir oyaya dizilir
Pul yanmasın Sefil Selimî yansın*

7. *Ağaçlar dikilir bir orman olur
Herkes bir ev yapar bir derman bulur
Kuşlar acı çeker yuvasız kalır
Dal yanmasın Sefil Selimî yansın*

8. *Benden başkasının ele mi var
Gönül dağlarından eksik olmaz kar
Bağlar çirkin kalır bülbül etmez zar
Gül yanmasın Sefil Selimî yansın*

9. *Baş ayağa bağlı ayak da başa
İncitme kimseyi yaşa hoş yaşa
Çok güzel yakıştır kirpiğe kaşa
Kül yanmasın Sefil Selimî yansın*

10. *Ey Sefil Selimî acı her cana
Yakıp kimseyi düşürme isyana
Yanan bir şey fayda vermez insana
Gel yanmasın Sefil Selimî yansın
(Özdemir, 2003: 402-403)*

“Kul Yanmasın” adlı şiirin hangi bağlamda nasıl oluştuğuyla ilgili elimizde şu bilgiler bulunmaktadır: Sefil Selimî 1967 yılında bir gurbetçi olarak Hollanda’da bulunur. Bir akşam âşığın evinde misafirleri vardır. Misafirlerin içinde Sefil Selimî’nin en yakın arkadaşı olan Cumhuriyet Karabulut (Âşık Hüroğlu) (1938-2013) da bulunmaktadır. Sohbet iyice koyulaşır. Sigara içenlerden birisi yanan sigarasını kül tabağında unutmuştur. Sigara, serili olan kilimin üzerine düşer ve kilimi yakar. Âşık Sefil Selimî, yanan kilime bakarak duygulanır ve bu şiiri söylemeye başlar (KK1). Aynı olay daha sonra Cumhuriyet Karabulut’tan (Âşık Hüroğlu)² da derlenmiştir (KK2).

Şiirin üretim bağlamıyla ilgili verilen bilgiler, âşığın hayat hikâyesinde yer alan bilgilerle birleştiğinde incelenen şiirin oluşumunu tetikleyen unsurlar daha iyi anlaşılacaktır. Bir şairden beklenen onun şahsi duyarlılığı ve kendisini kuşatan âlemle olan ilişkilerini dilin imkânları içinde ifade

² Asıl adı Cumhuriyet Karabulut olan şair, 1938 yılında Şarkışla’da doğar. Sefil Selimî’nin en yakın arkadaşıdır. O da Çoban Mehmet’in yetiştirdiği âşıklardandır. 2014’te Şarkışla’da vefat eder. Mezarı, Çoban Mehmet türbesindedir.

edebilmesidir (Çetişli, 2004: 48). Bu beklenti, bir sanat eserinin oluşumunun sanatçının kendi kabiliyetinin yanında başka etkenlere bağlı olduğunu gösterir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan şiir için de aynı yargı geçerlidir. Âşığın hayat hikâyesinden edinilen bilgiler ışığında “Kul Yanması” şiirinin oluşum sürecini tetikleyen psikolojik ve sosyal unsurlar hakkında şunlar söylenebilir: Âşık, gurbettedir. İlk kuşak gurbetçilerinin memleket özelemleri ve çektikleri sıkıntılar bir dışavurum olarak şiirlere de yansımıştır. Sefil Selimî, eşinin ağzından yazdığı mektup şiirinde de gurbetin yaşattığı acıları anlatır. Şiirin son dördlüğü şöyledir:

Ey Sefil Selimî gurbeti gezme

Sadıksan sahip ol ahdini bozma

Pirini seversen yâr beni üzme

Genç iken belimiz bükülmeden gel (Özdemir, 2003: 309).

Dördlükten anlaşılacağı üzere gurbet, âşık için bir acıya dönüşmüştür. Gurbetin yaşattığı acı “Kul Yanması” adlı şiirin doğuşuna tesir eden önemli bir unsurdur. Bir gurbet akşamında toplanan gurbetçiler, sohbet ederlerken içilmek üzere yakılan sigarayı kül tabağında unutacak kadar kendilerinden geçmiş bir vaziyete gelmişlerdir. Bu duygu yoğunluğunun oluşturduğu dalgınlık, sigaranın kilimin üzerine düşerek onu yakmaya başlamasıyla ortadan kalksa da vakta, âşığın duyarlılığını harekete geçirerek bir şiirin doğmasına sebep olmuştur.

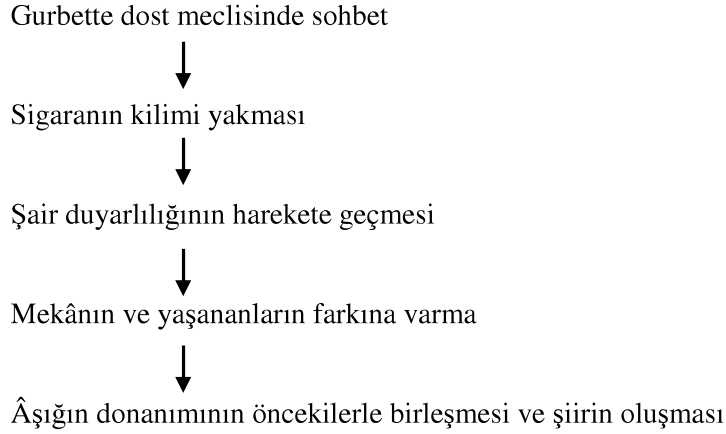
Şiirin doğmasına sebep olan kilim, şiirin beşinci dördlüğünde yer almaktadır. Kilimin yanması, söz konusu şiirin doğmasını sağlamış olmasına rağmen neden ilk dördlükte işlenmemiş olabilir? Bir yandan bu soruya geçerli bir cevap verirken bir yandan da şiirin oluşumunu sağlayan unsurların neler olduğunun aydınlatılması gerekmektedir. Kilimin yanma hikâyesi, gurbette bulunmanın getirdiği elem ve bu elemle birlikte dostlarla buluşmanın tesellisi içinde gerçekleşmiş ve şair duyarlılığını harekete geçirmiştir. Harekete geçen şair duyarlılığı artık kendi gerçeğinin, donanımının bir sonucu olarak şiirini bir düzen içinde oluşturmaktadır. Âşığın kendi gerçeği hakkında sağlıklı bilgileri ancak onun hayat hikâyesinde bulmak mümkündür. Dolayısıyla âşığın sanatçı duyarlılığını kuşatan iki unsurdan söz edilebilir: Birincisi mekâna bağlı unsur, ikincisi şairin kendi hazır bulunuşluğuna bağlı unsurdur. İki öbekteki unsurların birleşimi şiiri üreten asıl sebeplerdir. Şiirin oluşum bağlamı ve âşığın hayat hikâyesine bakılarak bu unsurlar şöyle tespit edilebilir:

1. Mekâna Bağlı Unsurlar

1. 1. Gurbet

1. 2. Dost meclisinde sohbet
1. 3. Sigaranın düşüp kilimi yakması
2. Âşığın Hazır Bulunuşluğuna Bağlı Unsurlar:
 - 2.1. Usta bir şair olması
 - 2.2. Duygusal bir insan olması
 - 2.3. Çoban Mehmet'ten tasavvuf bilgisi almış olması
 - 2.4. Allah-insan-eşya arasında ilişki kurması

Bu bilgiler sonucunda şiirin oluşumunun nasıl gerçekleştiği daha iyi anlaşılmaktadır. Şiirin oluşumu şu işlem basamaklarıyla ifade edilebilir:

Dolayısıyla şiirin odağında, beşinci dörtlükte anlatılan kilimin yanması olayı vardır. İşte âşığın donanımı burada devreye girmekte ve tetikleyici bir olaydan evrensel mahiyette bir eser vücuda getirmektedir. Âşık, Allah-insan-eşya arasında kurduğu ilişkiye bağlı olarak şiirini oluşturmuştur. Bu sebeple tetikleyici unsur olan olayın anlatıldığı dörtlük şiirin herhangi bir yerinde verilmiştir. Bağlama dair derlenenler olmasaydı beşinci dörtlükte anlatılanların şiiri tetikleyen sebep olduğu anlaşılamazdı. Âşık, gördüğü bu olay karşısında doğrudan kendini feda etmekle işe başlasaydı temelsiz ve anlamsız bir tercih yapmış olurdu. “Çul yanmasın ama Sefil Selimî yansın” iddiası için gerekçeler olmazdı. Gereksiz bir anlatımdan da evrensel değerler doğmazdı. Âşık, söze varlık anlayışını ve varlıklar arasındaki hiyerarşiyi ortaya koymakla başlamıştır.

Sefil Selimî'ye göre varlığın mutlak bir sebebi vardır. Varlığın sebebi, Rahman olanın varlığına bağlıdır. Rahman'ın var ettiği âlem içinde zirve insandır. Dolayısıyla Selimî, varlığa dair görüşünü tasavvufî bir bakış açısıyla ortaya koyar çünkü Selimî mutasavvıf bir şairdir (Kaya, 2001:

145). Âşığın, yanan kilime bakarak harekete geçen duyarlılığı yalnız estetik bir forma dönüşmemiş, onun inanç dünyasında varlık âlemiyle kurduğu ilişkiyi yansıtan bir tasavvufî metne dönüşmüştür. Oluşum bağlamı içinde şiirde kullanılan kavramlar, âşığın bilgi altyapısını gösterecek mahiyettedir. “Hor görme Rahman’ın kudreti kulda” (Özdemir, 2003: 402) dizesi, varlıklar arasında kurulacak denklemin ilk ve en önemli işaretidir. Âşık, daha işin başında “Rahman” sözcüğünü seçerek şiirinin temel dayanağını da ortaya koymaktadır. “Rahman” sözcüğü, Allah’ın isimlerinden birisi olarak onun inanan-inanmayan ayrımı yapmadan bütün insanları ve bütün canlıları nimetlendirmesi, koruması anlamına gelir (Pala, 1995: 445). Âşığa göre insan, Rahman’ın kudretini taşımaktadır. Bu kudret, Allah’ın her canlıya acıması sıfatına bağlı olarak insanın da bütün canlılara acıması biçiminde tarif edilebilir. Bu açıklama, bağlam içinde şiirin oluşum serüvenini de göstermektedir. Yanan kilim âşığa tesir etmiş ve onun bilgi altyapısında mevcut olanları harekete geçirmiştir.

Varlığın zirvesine Allah’ı Rahman sıfatıyla yerleştiren âşık, varlık silsilesinde insanı ikinci sıraya yerleştirir. İkinci dörtlükte, insanların birbirleriyle sevgiye dayalı bir ilişki kurmalarına işaret edilir. Seçilen kelime ve kavramlar birlik ve beraberliğin önemini yansıtacak ifadelerdir. Parmaklar olmadan elin işe yaramaması, tatlı dilin gönülleri bir araya getirmesi vurgulanan gerçeklerdir.

Âşık, varlık silsilesine Allah, insan ve diğer varlıklardan seçtiklerini ilave ederek devam eder. Âşığı dosta götürecektir olan yol, sazı inletecek tel, yâr altına serilecek çul, oyaya dizilecek pul, bir kuşa yuva olacak dal, gül, kaşa-kirpiğe yakışan kıl şiir boyunca yanmaması istenen varlıklardır. Âşık, şiir boyunca “yanmasın” hükmünü hep bir gerekçeye dayandırır. “Yan-“ sözcüğü varlığın ateşle ilgisinin bir sonucudur. Şiirde yanmaması istenen varlıklar yandıklarında külden başka değer üretmeyecek niteliktedir. Âşık, bu varlıkların yanmamasını isterken ortaya koyduğu gerekçelerin hepsinde varlıklara birer değer yüklemiştir. Varlığın taşıdığı bu değer nedeniyle yanmamaları gerekmektedir. Varlıklara yüklenen değer ölçüsünün temelinde insanla olan ilişkilerinin yer alması, insanın kıymetini göstermesi bakımından önemlidir.

Üçüncü dörtlükte hasret çekenleri kavuşturan, bir âşığı dostuna götüren yol bu vasıfları nedeniyle kıymetlidir. Burada “yol” kelimesiyle âşığın tarikatını kastettiğini iddia edenler de olmuştur (Perinçek, 2008/2). Bu mümkün olsa da âşığın yolun yanmamasını istemesi, yolun işleviyle ilgilidir. Şiirden anlaşılacağı gibi yol, ancak sevenleri kavuşturduğunda kıymetlidir.

Şiirin oluşum boyutunda odak olan beşinci dörtlükte âşığın varlıklar arasında kurduğu ilişki daha belirgin bir mahiyettedir. Çul, bir zaman gelip

yâr altına serilme ihtimalinden dolayı yanmamalıdır. Çul, kaba dokumanın adıdır ve sergi olarak kullanılır (Doğan, 2001: 273). Çulun yanmamasının bir boyutunda da dokunmasında harcanan emek yer alır. Emek insana ait olduğuna göre, âşığın çulun yanmamasıyla ilgili gerekçesi hem yâr altına serilme hem de dokunmasındaki emek bakımından insanla ilgilidir. Şiirin tüketim bağlamlarında şiir hakkında söz söyleyenler çulu dervişin hırkası olarak anlamlandırmaktadır (Perinçek, 2008/2). Şiirin oluşum bağlamıyla ilgili bilgilerimiz bu anlamı destekleyecek mahiyette değildir.

Diğer dörtlüklerde seçilen her varlığın da insan ve Rahman'la ilgili anlamları ve amaçları vardır. Dolayısıyla yanmamaları gerekir. Bu anlam ve amaçlar, daha en başta Rahman'dan kula intikal eden kudrete bağlıdır. Bu kudret, "Rahman" kelimesinin anlamıyla sınırlı olarak anlaşılacak olursa, insanları ayırmamayı ve ötekileştirmemeyi kapsadığı görülecektir. İnsan, Rahman'ın kudretinin taşıyıcısı olarak anlam kazanırken diğer varlıklar da insanla olan ilişkileri bağlamında değer kazanmaktadır. Dolayısıyla insan aynı zamanda eşyaya anlam katabilecek bir donanıma sahiptir. Bu değer katışın özünde sevgi yer almaktadır.

Şiir, âşığın her cana acımayı gündeme getirmesiyle biter. Son dörtlükte her cana acınması, Allah'ın Rahman adının bir yansımasıdır. Allah'tan kaynaklanıp insana, insandan da bütün eşyaya akseden bu merhamet kuşatıcı bir mahiyettedir.

Âşık, şiiri boyunca ortaya koyduğu iddiasındaki samimiyetini gösterircesine yanmamasını istediği her varlığa karşılık kendinin yanmasını dile getirir. Böylece kendini bütün varlık uğruna feda etmektedir. Bu da onun merhametini ve iddialarındaki samimiyetini göstermektedir. Sefil Selimî'ye göre âşıklar şiirlerinde hep güzel olanı dile getirmelidir. Bunu dile getirirken önce söylediklerine kendisi inanmalı ve uymalıdır. Âşık, herhangi bir sınıfın yahut herhangi bir ideolojinin aleti olmamalıdır. Devleti, dini, milleti ve insanlıktan başka düşüncesi olmamalıdır (Kaya, 1996: 24). "Kul Yanması", âşığın iddialarının bir şiir olarak ifadesinden başkası değildir.

3. Kul Yanması Şiirinin Tüketim Bağlamı

Şiir, âşığın söylem bakımından kimliğini en iyi yansıtacak örnektir. Kendisini mutasavvıf bir âşık sayan (Kaya, 2001: 145) Selimî, bu vasfı dolayısıyla varlığı Allah'la ilişkili olarak anlamakta ve anlamlandırmaktadır. Şiir, âşığın kimlik ve kişiliğini en iyi yansıtan şiirlerinden biri olması nedeniyle çeşitli ortamlarında en çok icra edilen şiirlerindedir³. Âşığın,

³ Âşık, yurt içinde ve yurt dışında birçok programa katılmıştır ve şiirlerini icra etmiştir. Katıldığı programlar için bk. (Özdemir, 2003: 25-29).

“Kul Yanmasın” şiirinin iki farklı zaman ve mekânda icrası tarafımızca gözlemlenmiş ve bağlamı merkeze alan bir anlayışla kayıtlar yapılmıştır. İlk olarak 2002 tarihinde Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kültür Merkezinde düzenlenen Âşıklar Şölenindeki icra gözlemlenmiştir. Şölene Sefil Selimî’nin yanı sıra Hüseyin Çırakman ve Gülşadî gibi âşıklar da katılır. Sefil Selimî, “Kul Yanmasın” şiirini ayakta okur. Salonda öğretim görevlileri ve öğrenciler bulunmaktadır. Şiirin icrası sırasında âşık, “Sefil Selimî yansın” nakaratını tekrar ettikçe salondan “Allah’ına kurban”, “Helal olsun” gibi sesler yükselmiştir.

İkinci olarak 2003 yılında Şarkışla’da düzenlenen Uluslararası Âşık Veysel Âşıklar Bayramı’ndaki icra kayıt altına alınmıştır. Açık alanda düzenlenen programda Sefil Selimî, şiirini ayakta okumuştur. Âşık, “Canlarım, Sarı Ali’nin Oğlu Ahmet, sizin derdinizden âşık oldu da yandı. Size bu şiiri yazdı.” diyerek icrasına başlar. Kalabalık dinleyici kitlesi olduğu gözlemlenmiştir. Âşık, şiirini bitirdikten sonra, “Canlarım, ayağınıza turab olayım,” diyerek sahneden ayrılır. Sefil Selimî’nin Şarkışlalı olması, özellikle âşıklarla yaptığı atışmalarda başarılı olması, geneli Şarkışlalı olan izleyiciler arasında heyecanla ve takdirle karşılanmıştır. İzleyicilerden bazılarının hem âşık hem de okuduğu şiirle ilgili görüşleri sorulmuştur. Eba Müslüm Çat adlı izleyici Şarkışlalılar arasında, Sefil Selimî’nin Kul Yanmasın şiirini 1993 yılında Sivas’ta Madımak Otelinde çıkan yangında hayatlarını kaybedenler için yazdığı yönünde bir kabul olduğunu söylemiştir (KK3).

“Kul Yanmasın” şiirinin elektronik ortamlarda da icra edildiğine dair kayıtlar vardır. Bunlardan biri de Sefil Selimî’nin Malatya’da Yavuz Bülent Bakiler’le girdiği bir tartışma sırasında bu şiirini icra ettiği bilgisidir. Bu bilgiye göre Yavuz Bülent Bakiler, Sefil Selimî’nin şiirlerinin Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisine alınmış olmasından yola çıkarak Sefil Selimî’yi eleştirir. Sefil Selimî, “Ben her kaba sığarım.” diyerek Bakilere cevap verir ve ortamda “Kul Yanmasın” şiirini okur⁴ (Özerol, 2008).

Şiirin tüketim bağlamı bakımından verilebilecek bir başka örnek de Doğu Perinçek’in Aydınlik dergisindeki yazıdır. Perinçek 21 Ağustos 2018 tarihli yazısında Nejat Birdoğan’dan alıntılar yapar. Perinçek, yorumlarında iki şairin şiirlerini de yoksullar ve ezilmişler gibi ifadeleri kullanarak ideolojik bir yoruma tabi tutar. Yazısının sonunda Sefil Selimî’nin neden çulun yerine kendisini yakmak istemiş olabileceğini sorar (Perinçek, 2018/1). Bir edebi eserdeki imgeler elbette her okuyucuda farklı çağrışımlar yapabilir. Perinçek’in kendi düşüncelerine mesnet teşkil edebilecek sonuçlara ulaşması da mümkündür; fakat bu Sefil Selimî’nin anlatmak

⁴ Bu olay, 2003 yılında yaptığımız derlemede âşık tarafından bize de anlatılmıştır.

istedikleri midir? Perinçek, 25 Ağustos 2018 tarihindeki yazısında kendisine gönderilen bilgilerden yola çıkarak Sefil Selimî'nin neden çulun yanmasındansa yerine kendisinin yanmasını istediğine açıklık getirir. Eren Öztürk'ten yaptığı alıntıda Sefil Selimî'nin çul derken dervişin hırkasını kastettiğini ve bu çulu yoksulun sırtına hırka, zalime karşı kalkan, adalete karşı kılıç, sevdaya saz olarak kullandığını (Perinçek, 2008/2) belirtir. Perinçek, ilk yazısında sorduğu soruya bir cevap bulmuştur ama bu cevap Sefil Selimî'nin “Kul Yanmasın” şiiriyle gerçekte ne kadar alakalıdır? Bu sorunun en sağlıklı cevabı, şiirin ilk üretim bağlamı ve oluşum sürecinde saklıdır.

Eba Müslüm Çat adlı dinleyicinin yukarıda aktarılan ifadelerine benzer olarak elektronik ortamda da Sefil Selimî'yi, 2 Temmuz 1993 tarihinde Sivas'ta Madımak Otelinin yakılmasıyla gerçekleşen olaylarla ilişkilendiren haberler de vardır. 19. 04. 2007 tarihinde <http://www.haber7.com> adlı internet sitesinde Sivas 2 Temmuz 1993 adlı kitap tanıtımı bölümünde yazılanlara göre Sefil Selimî, “Kul Yanmasın” şiirini 1 Temmuz 1993'te Sivas'ta düzenlenen Pir Sultan'ı anma etkinliklerinde okumuştur. Haberde, *Sefil Selimî, o programda şiiri okurken 2 Temmuz'da çıkacak yangında yanacağından habersiz olsa da belki bir şair sezgisi olarak yanacağını hissetmiştir* (Haber7, 2007) ifadesi geçmektedir. Gerçekte Sefil Selimî'nin bu olaylarla ilgisi olmamış ve o olayda da ölmemiştir.

Şiiri, bağlamının dışında yeni bir bağlama taşıyan başka bir çalışma da Şakir Keçeli tarafından yapılır. Keçeli, Bektaşiliğin cehennemle ilgili görüşlerini anlattığı yazısında Bektaşiliğin, hangi dinden olursa olsun kimsenin cehennemde yanmasına razı olmadığı görüşünü dile getirirken şiiri bir örnek olarak kullanır. Keçeli'nin yazısında ilk dördlükteki “Rahman” kelimesini değiştirerek “Tanrı” kelimesini kullanması dikkat çekmektedir. (Keçeli, 2002: 17).

“Kul Yanmasın” şiirinin tüketim bağlamına dair verilen bilgilerin ortaya koyduğu kesin sonuçlar vardır. Şiir farklı ortamlarda icra edilirken yeni anlamlandırmalar ortaya çıkmaktadır. Şiirin kaynaklarda yazılı olarak bulunmasına rağmen asıl metinde değişiklikler yapıldığı görülmüştür.

Tüketim bağlamındaki icraların ortaya koyduğu sonuçlar, halk bilimi ürünlerinin bağlama göre yeniden nasıl şekillendiğini veya başka bir deyişle nasıl yeniden üretildiğini gösterecek mahiyettedir. Değişimi tetikleyen unsurlarsa şiirdeki imgelerin çağrışımları, âşığı, kendi söylemlerinin savunucusu olarak kabul edenlerin onun şiirlerini, edebi-estetik başarısından dolayı ideolojik amaçlarla kullanmak istemeleridir.

Halk bilimi ürünlerinin farklı bağlamlarda değişebilmesinin yanında çeşitli ideolojik amaçları gerçekleştirmek için bir araç olarak kullanılmaları da söz konusudur. Folklorun bilimsel bir disiplin olma sürecinde yaşananlar, bu ürünlerin ideolojik birer vasıtaya dönüşmesinin örnekleriyle doludur. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de halk bilimi ürünleri, dağınık toplulukları bir millet adı altında toplama gayretinden, sosyalist hareketlere kadar çok geniş sahalarda çeşitli ideolojik amaçları gerçekleştirmek için kullanılmıştır (Çobanoğlu, 1999: 5-37).

Halk bilimi ürünlerinde yaşanan değişim ve dönüşümler, gerek ürünlerde gerekse ürünün mana ve maksatlarında ilk sahiplerinden çok farklı sonuçlar ortaya koyacak sapmalara yol açmaktadır. “Kul Yanmasın” şiiri, üretim ve tüketim bağlamlarına göre değerlendirildiğinde bu sapma daha açık şekilde görülür. Hâlbuki Sefil Selimî, bir âşık toplumdaki kısıtlı bir kesimin sözcüsü olmasını doğru bulmaz. Ona göre şair, insanları birleştiren, kaynaştıran bir kişi olmalıdır (Kaya, 1996: 24) “Kul Yanmasın” şiirinin tüketim bağlamlarında ortaya çıkarılmaya çalışılan sonuç bunun tam tersidir. Sefil Selimî’yi ayırıştırmanın ve ötekileştirmenin malzemesi hâline getirmektedir. Bu da icra ortamlarındaki yeniden üretimin doğal bir süreç içinde gerçekleşmediğini göstermektedir. Bu sonuç, halk bilimi ürünlerinin icra ortamlarındaki değişim ve dönüşümlerin yaşanmasına sebep olan unsurların belirlenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Sonuç

Halk bilimi ürünlerinin değişim ve dönüşüm geçirmesi her zaman doğal süreçler olarak işlemez. Herhangi bir ürün, belli amaçlar doğrultusunda bilinçli bir şekilde değiştirilebilir. Halk şiirine ait ürünler de bu kapsıtlı değişim ve dönüşümlerden payını almaktadır.

“Kul Yanmasın” şiirinin üretim ve tüketim bağlamlarına dayalı olarak yapılan bu çalışmayla âşık şiiriyle ilgili örneğine az rastlanacak bir yöntem uygulanmıştır. Bu yöntemle göre şiirin hem ilk oluşum bağlamı hem de diğer icra bağlamlarına dair bilgiler elde edilmiştir. Bu bilgiler karşılaştırıldığında şiirin oluşum ve icra bağlamları arasında geçirdiği değişimler ve dönüşümler belirlenmiştir. Bu değişim ve dönüşümlerin doğal süreçler olarak gelişmediği, imgelerin çağrışımları ve yorumcuların kasıtları neticesinde güdümlü olarak geliştiği anlaşılmıştır.

Şiirin yazılı olarak kaynaklara geçmiş olmasına rağmen, icra bağlamında “Rahman” kelimesinin “Tanrı” kelimesiyle değiştirilmesi, bilinçli bir tercih sonucunda gerçekleşmiştir.

Şiirde “yan-” fiilinin kullanılmasıyla 1993 tarihinde Sivas’ta yaşanan olaylarla ilişki kurmak ilk oluşum bağlamının bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu ilişkinin kurulmasında Sefil Selimî’nin Alevi-Bektaşî

şiiir geleneğine uygun şiiirler üretmiş olmasının ve şiiirlerinin Alevi-Bektaşii Şiiirleri Antolojisine alınmasının etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Halk şiiiri üzerinde çalışma yapanların şiiirlerin üretim ve icra bağlamlarıyla ilgili bilgi toplamaları son derece önemlidir. Şiiirin çeşitli icra bağlamlarında şekil ve mana itibariyle yaşadığı değışim ve dönüşümler özellikle âşığıın amaçları bakımından büyük sapmalar meydana getirmektedir. İcra bağlamlarında, halk bilimi ürünlerinin ayrıştırıcı özelliğinden yararlananlar kendi düşüncelerini destekleyecek yorumlar yapmaktadır. Hâlbuki “Kul Yanmasın” şiiiri, oluşum bağlamına göre ayrıştırıcı bir maksat taşımadığı gibi Sefil Selimî’nin de tüm beyanları birleştirici özelliklere sahiptir.

Bu çalışmayla, halk bilgisi ürünlerinin daha sağlıklı bir şekilde yorumlanabilmesi için onların üretim ve tüketim bağlamlarıyla ilgili derlemeler yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKLAR

1. Yazılı Kaynaklar

- ÇETİŞLİ, İsmail (2004), *Metin Tahlillerine Giriş 1*, Akçağ Yay., Ankara.
- ÇOBANOĞLU, Özkul (1999), *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Akçağ Yay., Ankara.
- DOĞAN, Mehmet (2001), *Büyük Türkçe Sözlük*, Gerçek Hayat Dergisi Yay., İstanbul.
- EKİCİ, Metin (2007), *Halk Bilgisi Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Geleneksel Yay., Ankara.
- ELIOT, Thomas S. (1983), *Edebiyat Üzerine Düşünceler*, Çev. Sevim Kantarcıoğlu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara.
- Haber7, (2007). Madıymakta Ateşi Kim Nasıl Yaktı?, Web: <http://www.haber7.com>, (e.t.11. 11. 2018).
- KAYA, Doğan (1996), *Sefil Selimî-Çoban’ın Can Pınarı*, Dilek Mat., Sivas.
- KAYA, Doğan (2007), *Sivas Halk Şairleri V*, Sivas Kültür Müdürlüğü Yay., Sivas.
- KAYA, Uğur (2001), *Şiiirleri ve Türküleriyle Aşık Sefil Selimî*, Nasam Yay., Sivas.

- KEÇELİ, Şakir (2002), “Aziz Mahmut Hudai Mirasçılarına Zorunlu Bir Yanıt”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 23, s. 520-530.
- ÖZDEMİR, Ahmet (2003), “Âşık Sefil Selimî İrfan Okulu, Şarkışla ve Çevresi” Kültür Sanat ve Sosyal Dayanışma Derneği Yay., İstanbul.
- ÖZEROL, Süleyman (2008), “Kul Yanmasın Sefil Selimî Yansın”, *İnce Düşünceler Wordpress*, Web: <https://incedusunceler.wordpress.com/>, (e.t. 17. 11. 2018).
- PALA, İskender (1995), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara.
- PERİNÇEK, Doğu (2018/1), “Belki Bir Yoksula Yorgan Edereler Çul Yanmasın Sefil Selimî Yansın”, *Aydınlık Gazetesi*, Web: <https://www.aydinlik.com.tr/>, (Erişim tarihi: 13.11. 2018).
- PERİNÇEK, Doğu (2018/2), “Sefil Selimî Yanmasın”, *Aydınlık Gazetesi*, Web: <https://www.aydinlik.com.tr/>, (Erişim tarihi: 13.11. 2018).
- TEMBEL, Ahmet (2007), *Aşık Hüroğlu*, Çınar Ofset, Şarkışla.

2. Sözlü Kaynaklar

- KK1: Ahmet Günbulut (Âşık Sefil Selimî), 1933 Şarkışla doğumlu, hayatta değil.
- KK2: Cumhur Karabulut (Âşık Hüroğlu), 1938 Şarkışla doğumlu, hayatta değil.
- KK3: Eba Müslüm Çat, 1967 Şarkışla doğumlu, okuryazar, öğretmen, Sakarya’da ikamet etmektedir.